

HELLER ÁGNES

Az én Adym

Négy éves korom óta éltem költészetben. Mindenekelőtt magyar költészetben. Apám nagy versmondó volt, hol az ágyam mellett, elalvás előtt, hol a majdnem hideg kályhának támaszkodva szavalt és szavalt. S én is az apám szerette verseket szerettem legjobban, azokat citáltam könyv nélkül (ahogy akkoriban mondták: „kívülről”). Berzsenyit, Vörösmartyt, Csokonait, Kölcseyt. Hozzájuk csatlakozott első iskolai éveim alatt Petőfi, majd Kosztolányi. Furcsa módon Arany sosem tartozott kedvenceim közé. Úgy jártam vele, mint Petőfi a Kárpátokkal. A Toldit, bár csodáltam, nem szerettem. A Zsidó Gimnázium harmadik-negyedik osztályában tanító remek magyartanárként (Erzsi néni) fontosnak tartotta a történelmi sorrendet. Mindent tudtam Balassi Bálintról, akinek verseit lelkesen szavaltam, ahogy a Marssal társalkodó Murányi Vénuszról és a Zrínyiásról is. 1944-et írunk.

A sárga csillagos házban

Két másik családdal költöztettek össze egy sárga csillagos házba. Az őslakónak megvoltak Ady összes versei. Egy nap a három elkeseredett asszony egyike (mindhármuk férje meghalt, de ők ezt nem tudták) azzal vigasztalta társait, hogy felolvasta a kötetből Adynak a zsidókról szóló, hozzájuk írt versét (*A bélyeges sereg*). A vers megdöbbenett. Nemcsak azért, mert úgy éreztem, hogy nekünk szól, hanem azért, ahogy hangzott, a szavaiért, a lendületéért, a szenvedélyéért. Azonnal kezembe vettem a kötetet

Úgy kezdtem el olvasni, mint egy regényt. Teljesen a legelejéről. Ha jól emlékszem, kezdetben efféle sorokat olvastam „Milyen az ősz maguknál, édes?” Ez még nem hasonlított a „Bélyegesekre”, bár jól rímelt. Aztán jött az *Új versek*. Milyen újak voltak nekem ezek a versek! Mindegyiket sorra, olvastam. Egyszer, többször, hússzor, amíg, bár nem volt szándékomban, nem kellett már a könyv sem. Magamban mondtam a verseket, a gettóban, az óvóhelyen, mindenütt, ahol olvasni nem lehetett.

Mi volt az, ami engem akkor Ady örök hívévé avatott? Mitől lett ő mindmáig legkedveltebb költőm? Attól, hogy minden „nagy” volt benne, mindennapok fölötti, kivételes, lényeges. És a dac persze és a nyelv, mindig a nyelv.

Nagy Biblia olvasó voltam, s így Ady nyelve ismerős volt számomra, de mégis idegen. Sok mindent nem értettem. Így nem tudtam mi a „héjanász az avaron” s azt sem, hogy hol van Dévény. De a vers attól szebb és jelentősebb, hogy titokzatos, hogy valamit nem értünk belőle. Hiszen így voltam annakidején Berzsenyivel is. Ki volt az a zokogó „Melpomeném”?

Ekkor nem jutottam tovább az *Új verseknél*. Mindmáig erre a könyvre emlékszem legjobban.

Az egyetemen

Az akkor még Pázmány Péterről, később Eötvös Józsefről elnevezett egyetemen filozófiama­gyar szakra jelentkeztem.

A magyar órák nagy részét hallatlanul untam. Minek nekem a finn nyelv, amit úgysem tanulok meg? És a Gombóc-féle módszertan? A régi magyar irodalmat ismertem már Erzsi néni óráiról is, a Waldapfel által „leadott” Petőfi-órákat pedig primitívnek éreztem. Magolni egy Petőfit? Felsorolni szerelmeit? Minek? Waldapfelnél (aki utált) a Caraffa-töredékből vizsgáz­tam, mert meg akart buktatni. Nem tudott megbuktatni, mert erre is tudtam felelni. De mi­nek?

Volt azonban mégis egy fényforrás, egy fénypont az egyetemi magyar órák között is. Ki­rály István Ady-előadásai.

Király szerelemmel szerette Adyt, s ez érződött előadásain is. (Később megjelent Ady­könyvét már én [is] recenzeáltam.) Az az Ady, akit Király tanár úr óráin megismertem, nem pontosan ugyanaz az Ady volt, akire olyan jól emlékeztem. Az is, de nem csak az. „Márciusi nap, nagy a Te hatalmad”, „Mag hó alatt”, „Krisztus, prófétám, szent alak, eladtalak” – ma is cseng a fülemben. (Nincs most nálam Ady-kötet, nem tudom a sorokat ellenőrizni.) Ekkor hallottam, olvastam először a világirodalom talán legkegyetlenebb versét, az *Elbocsájtó szép üzenetet* is. A vers remek, de mégsem szerettem.

Király számára, a református papfiú és kommunista irodalmár számára egyaránt fontosak voltak a „forradalmi” versek és az „istenes” versek. S azok is, melyek sem nem forradal­miak, sem nem istenesek, de nagyon magyarok, „Négy-öt magyar összehajol, miért is, miért is, miért is?”.

A költészet nagy ereje abban áll, hogy egy vers olvasásakor azt is mélyen érezzük, átérez­zük, amit különben nem éreztünk. Ahogy a verset olvassuk, azt kezdjük érezni, amit a vers, valóban úgy érzünk, ahogy a vers érez, azt gondoljuk, amit ha nem is a költő, de a költemény gondol. S miután letesszük a könyvet, felhangolódunk, vagy legalábbis felhangolódhatunk a versből tanult érzésre. Ady esetében ez nem volt nehéz, legalábbis az én számomra nem, aki Berzsenyin nevelkedtem, s akitől sosem állt távol sem a dac, sem a pátosz. Nekem Babits mindig hideg és míves volt, sosem éreztem benne – talán az egy *Jónás könyve* kivételével – a szenvedélyt, a dacot, a mindennapokon túli igazságot, ahogy Adyban attól kezdve, hogy ver­seit kezembe vettem.

Az iskolában

Miután fegyelmivel eltávolítottak az egyetemről, 1958-tól öt éven keresztül tanítottam ma­gyar irodalmat a Kossuth Zsuzsanna gimnáziumban. Magyar irodalmat és nem „magyart”, mert a nyelvtan órákat mindig elsikkasztottam az irodalom javára. Mikor az ember tanít, mindent, ami tárgyhöz tartozik, tanítania kell. Így hát nem tehet kivételt. De azért annyit megtanultam még a gimnáziumban Erzsi nénitől, hogy a hangsúlyt arra fektetem, amire aka­rom. Így hát a világirodalom mellett a magyar költészet volt számomra a tanításban a legfon­tosabb. (És persze Erdélyi János, aki nem volt a tantervben, de akiről a szakdolgozatomat ír­tam.) Versmondásért járt a diáknak a jeles, nem azért, hogy pontosan felsorolta József Attila szerelmeit.

A lányok főleg Ady-verseket és József Attila-verseket szavaltak. Ahogy persze én is. A ma­gyartanárnak megvan az a privilégiuma, hogy játszhatja a színészt. Felállhat a katedrára,

hogy verseket szavaljon. Ahányszor csak akar, annyit, amennyit akar. Én persze igen élveztem saját versmondásomat. Ha magunk mondunk egy verset, az mindig szebb, mint akár a legjobb színész szavalata. Adyt számomra Latinovits szavalt a legszebben. Persze én utánam.

Miközben ezt írom, kezdem megbánni, hogy már vagy harminc éve nem olvasok „régieket”. Már Adyt sem. Abból élek, amire emlékezem. Bizony, újra kezembe kellene venni a polcomon álló érintetlen kötetet. Nem kötelességből, nem nosztalgiából, hanem örömteli kíváncsisággal.

MELOCCO MIKLÓS: ADY ENDRE, 1977 (Debrecen, a szobor részlete) *Bócsi Krisztián* fényképe